

COLUMN VAK K

Geniet van taalkunst die over kanker gaat

Als er iets is waar ik niet zonder kan in dit leven zijn het boeken. Literatuur maakt het mogelijk om in hoofden van anderen te kijken. De wereld om je heen enigszins te doorgronden.

Je leest in je eentje, maar ik voel me nooit eenzaam als ik een boek lees. Verre van dat zelfs. Ik ga op in de levens van anderen, ook al lijken die meestal niet op het mijne. Dat hoeft helemaal niet.

Gedachten opschrijven is ook een manier om jezelf te doorgronden. Grip te krijgen op je leven, op je gedrag in lastige tijden. Dat doe ik graag in deze columns, of in dagboeken. Als het moeilijk is, grijp ik de pen en probeer mijn geest te ordenen. Mijn rusteloosheid en mijn angst te verdriven. Veel boeken van anderen over ziek zijn heb ik de afgelopen jaren gelezen, waarbij het me niet zozeer gaat om belevenissen in een ziekenhuisbed of op een onderzoekstafel. Auteurs die bespiegelend en onopgesmukt over hun verval schrijven, in een fraaie stijl, hebben mijn voorkeur.

'Mortality' van de in 2011 aan slokdarmkanker overleden Christopher Hitchens uit de Verenigde Staten heb ik al drie keer vol bewondering gelezen. Een dun boek waarin geen zin te veel staat, alles raak is. De beginzin is al een stevige binnenkomer: 'I have more than once in my time woken up feeling like death'. Hitchens woont in Tumor Town, een parallel universum waar alles anders is dan in de wereld van de gezonden.

Eve Ensler, de Amerikaanse die vooral bekend is van de Vagina Monologen, doet in het adembenemende boek 'In the body of the world' (2013) een flinke schep bovenop de hardheid van Hitchens. 'My body was no longer an abstraction', schrijft de vrouw die in 2010 het ziekenhuis inging met baarmoederkanker. 'There were men cutting into it and tubes coming out of it and bags and catheters draining it and needles bruising it and making it bleed. I was blood and poop

and pee and puss'.

De dichtbundel – met aanvullende teksten – die Lieke Marsman over haar ziekte schreef behoort ook tot mijn favoriete werken over kanker. 'De volgende scan duurt vijf minuten' is een boekje dat ik regelmatig opensla. 'Kanker is zo alledaags. Je hoort het op woensdagochtend, je sterft op dinsdagmiddag'.

Marsman, bij wie als twintiger kraakbeenkanker werd ontdekt, schrijft over de uiteenlopende gevoelens van een kankerpatiënt. Ze is blij met sportuitzendingen op televisie, die zorgen voor rustmomenten. Maar daarnaast is er dagenlange angst voor scanuitslagen en merkt ze dat sommige van haar vrienden haar verlaten. Ga die boeken lezen, zou ik zeggen. Kruipt in de hoofden van kankerpatiënten. Geniet van de taalkunst van deze schrijvers.

Verlaggeefster Erna Straatsma (1963), werkzaam bij deze krant, heeft uitgezaaide borstkanker. Ze vertelt over haar leven als patiënte in het kankercircuit, ofwel Vak K. e.straatsma@mediahuis.nl

Extra aandacht voor onze zwarte rolmodellen

De Black Achievement Month is begonnen.

Het is de zevende editie van het jaarlijks terugkerende festival in oktober. Het voornaamste doel is de uitzonderlijke talenten van mensen met Afrikaanse roots in de schijnwerpers te zetten. Zwarte rolmodellen uit de wereld van de wetenschap, sport, kunst en cultuur krijgen extra aandacht met de bedoeling dat een breed publiek ontdekt welke bijdrage deze prominenten aan de samenleving leveren. Artistiek leider John Leerdam noemt onder anderen: „Acteur Emmanuel Bofo. Anchorvrouw Natasja Gibbs die velen trots maakt. Zangeres Edsilia Rombley. En Davi

Ook op het programma: journalist Margo Jefferson. GETTY IMAGES

Ramos, de beste jonge danser van het Nationale Ballet." 'Bam' richt zich niet alleen op kunst, theater en cinema, er is ook ruimte voor maat-

schappelijk debat en discussie over actuele en beeldbepalende thema's. Kijk voor meer informatie op: blackachievementmonth.nl

INTERVIEW BRUG TUSSEN BEROEPEN, STUDIES EN ARTSEN

Hoe maak je ziekenhuizen duurzamer?

De zorg verduurzamen? Er zijn nog flink wat hobbels te nemen en naast artsen heb je daar bijvoorbeeld economen, ingenieurs en psychologen voor nodig.

Tekst Yvonne Hulbos

Allemaal onmisbaar, „en je moet elkaars taal leren spreken”, stelt professor Frank Willem Jansen. In de Thesis Lab 'Sustainable Hospitals' zet zo'n brede, multidisciplinaire groep masterstudenten hun tanden in groene vraagstukken.

Jansen is gynaecoloog, hoogleraar aan het LUMC (Leids Universitair Medisch Centrum) en de TU Delft, voorzitter van landelijk netwerk 'de groene OK' en van samenwerkingsverband Medical Delta. Dat laatste is een organisatie waar medische (technologische) innovaties een kickstart krijgen; ze brengen de juiste partijen bij elkaar van studenten, medici, technici tot bedrijven en helpen daarnaast bij het vinden van fondsen.

„De universiteiten van Zuid-Holland (TU Delft, Universiteit Leiden en Erasmus Universiteit Rotterdam) werkten al samen, vanuit het idee dat we allemaal wel iets weten maar samen veel meer en ook meer kunnen bereiken.” Om dat idee verder vorm te geven richtten ze in 2006 Medical Delta op, samen met Medische Centra, het LUMC en Erasmus MC. Inmiddels doen de vier Zuid-Hollandse hogescholen ook mee.

Hybride medewerkers

De organisatie stond aan de wieg van de opleiding 'Klinische Technologie' waar studenten zowel een technische als geneeskundige opleiding volgen. 'Hybride medewerkers' die een brug slaan tussen techniek en geneeskunde. Ze analyseren geavanceerde scans of kunnen bijvoorbeeld 3D-geprinte

maatwerk protheses maken. In coronatijd, toen er een ernstig tekort aan beademingsapparaten dreigde, ontwierpen deze studenten in drie weken tijd een noodapparaat. „Dat soort hybride professionals hebben we nodig”, stelt Jansen.

Brede blik

Ook de Thesis Lab 'Sustainable Hospitals' draagt bij aan die brede blik. Voor de tweede keer was Medical Delta medeorganisator van het Lab dat van februari tot juli duurde. Het doel: masterstudenten van allerlei pluimage vanuit hun eigen vakgebied concrete oplossingen laten bedenken voor verduurzaming van ziekenhuizen. Ze bogen zich over de milieu-impact van verschillende behandelopties bij zwaar bloedverlies bij menstruaties, medicijnverspilling in de operatiekamer, wegwerpvloestofmatjes, vegetarische voeding, duurzame bevallingen tot de rol van logistiek bij verduurzamen. Of hun adviezen gelijk toepasbaar zijn? „Ja en nee”, antwoordt Jansen. „We constateren veel, maar om problemen op te lossen zijn er nog behoorlijk wat hobbels te nemen. Zo gebruiken we nu bijvoorbeeld bij bevallingen wegwerpvloestofmatjes om bloed en andere vloeistoffen op te vangen. Die willen we vervangen door herbruikbare. Ze bestaan al maar kosten tien keer zoveel als de wegwerpvariant. Waar haal je de extra 40.000 euro vandaan die eenmalig nodig is om over te stappen op de herbruikbare? En heb je een wasmachine waarin je ze kunt wassen of moet je daarvoor van bijvoorbeeld Leiden naar Eindhoven rijden wat weer heel vervuילend is? Verder moet je goed in beeld hebben hoe snel je die investeringen terugver-

ILLUSTRATIE: GETTY / MEDIAHUIS

” Om problemen op te lossen zijn er nog behoorlijk wat hobbels te nemen

Frank Willem Jansen
hoogleraar

dient. Allemaal vraagstukken waarvoor we meer economen nodig hebben.” Mels Arnoldy (24) is zo'n enthousiaste bedrijfskundige die een Thesis Lab naar logistieke uitdagingen bij verduurzaming deed. „In mijn masterstudie, supply chain management, ga je na hoe je de hele productieketen zo efficiënt en duurzaam mogelijk kunt inrichten. Van de producten die je inkoop, voorraadniveau's die je aanhoudt tot het afval dat overblijft.”

Herbruikbaar

Hij deed zijn onderzoek in het Erasmus MC en het LUMC. Zijn insteek: kun je wegwerpproducten vervangen door herbruikbare? „Maar dan komt gelijk de vraag wat de impact is op je bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld bij desinfecteren: kan dat met een doekje met alcohol, in een wasmachine of moet het in een sterilisatiemachine? Als het in een machine moet: is die er al en heeft die genoeg capaciteit? Is er sowieso plek voor een nieuwe machine? Is er genoeg mankracht voor het desinfecteren?”

In totaal identificeerde hij zeventig verschillende knelpunten, het belangrijkste: er is tracking & tracing van de reusables nodig. „Nu wordt iets gekocht, cen-

traal opgeslagen, gebruikt op een afdeling en vervolgens weggegooid. Straks wordt iets uit het centrale magazijn gehaald, gebruikt, schoongemaakt, opgeborgen om weer opnieuw ingezet te worden”, legt Arnoldy uit. „Waar ga je het opbergen na gebruik; weer centraal of op de afdeling? Wie weet dan nog wat de voorraad is en wat de status van een product is?” „Neem bijvoorbeeld een schaar, stel dat die 300 keer te gebruiken is, hoe hou je dan bij hoe vaak die gebruikt is? Daarvoor moet je alles voorzien van tags, unieke codes, zodra iets in het magazijn komt en die moet je na ieder gebruik weer scannen.” De bal ligt nu weer bij Medical Delta en medici om vervolgstappen te nemen. Geneeskundestudente Nienke Borgman (30) groef in vuilniszakken voor haar thesis over behandel-

opties bij zwaar bloedverlies bij menstruaties. „Ja, niet bepaald alledaags werk voor een medicus”, lacht ze. „Meestal onderzoeken wij het effect van een behandeling of medicijn met bijvoorbeeld het echte medicijn en een placebo. Hier was het resultaat van de behandelopties (Mirena spiraaltje en verwijderen van baarmoederslijmvlies) al bekend en moest ik 'cradle-to-grave' de milieu-impact van beide onderzoeken. Daarvoor moest ik heel nauwkeurig observeren wat er gebeurde bij behandelingen, vaststellen waar de gebruikte materialen vandaan kwamen en hoe ze naar Nederland kwamen, materialen tellen en wegen, inclusief wat er na afloop in de vuilniszakken belandde”, legt Borgman uit die haar research in het Leidse streekziekenhuis Alrijne uitvoerde.

Groene meentlat

Ze hield vervolgens alles langs de groene meentlat. Is er bijvoorbeeld wel of niet een vloeistofmatje nodig, en hoeveel chirurgische handschoenen? Moet er een liter- of halveliterwaterzak gebruikt worden bij het infuus? En waar moet de baarmoederslijmvliesverwijdering uitgevoerd worden; in een standaard behandelkamer of in een poliklinische operatiekamer (hogere impact)?

Welke optie het duurzaamst is, wordt in april volgend jaar gepubliceerd tijdens een groter promotieonderzoek. Komend jaar kijken de organisatoren van het Thesis Lab verder dan de ziekenhuismuren en wordt het onderzoeksgebied uitgebreid naar de gehele gezondheidszorg. Welke stappen kunnen we vandaag al zetten om de gezondheidszorg te vergroenen, wordt de centrale vraag.